

nieuws- en informatieblad

BELANGRIJKE DATA

- Zondag 25 oktober 2015, evenement Tilburg (Paleis-Raadhuis en Textielmuseum).
- Zaterdag 28 november 2015, bezoek aan het Drents Museum.

IN DIT NUMMER

- Van het bestuur: Introducees (nogmaals), Nationale Art Deco en Designbeurs, Beoogde nieuwe penningmeester. (pag 2).
- Impressies excursies (1): Hengelo en Oostvoorne (pag 2).
- Evenementen (1): Zondag 25 oktober 2015, Evenement Tilburg (pag 4)
- Evenementen (2): Zaterdag 28 november 2015, Bezoek aan het Drents Museum Assen (pag 6).
- Impressies excursies (2): Nieuw-Buinen (pag 9).
- Atelier Roland Holst (pag 10).
- Zomerhuis Dijkstra in Groet (pag 12).
- Boeken tot dusver onder de radar van de redactie gebleven: Themaboekje nummer 6 Nieuwe Kunst 1890-1910, Wonen in een monumentaal huis (pag 14).
- Drijvende brandkast (pag 17).
- Voire et dire Bruxelles 2015 (pag 20).
- Tentoonstellingsagenda (pag 21).

VAN HET BESTUUR

Introducees (nogmaals)

Inmiddels is gebleken dat de regeling dat leden voorgaan indien een excursie is gebonden aan een maximum aantal deelnemers, organisatorisch niet werkbaar is. Daarom is besloten dat in die situatie geen introducees meer kunnen deelnemen.

Minstens éénmaal per jaar zal er nog wel een excursie worden gehouden waar introducees wel aan kunnen deelnemen.

Overigens kunnen niet-leden die toch aan een excursie willen deelnemen op elk moment lid worden.

Nationale Art Deco en Designbeurs

Deze beurs zal in 1916 weer worden gehouden van 14 t/m 17 januari 2016 in de Grote Kerk in Den Haag. De VVNK zal dan ook weer met een stand aanwezig zijn. In de volgende 'Rond 1900' (verschijnt medio december) zal de gebruikelijke oproep voor vrijwilligers voor de standbemensing worden geplaatst.

Margriet Reimerink, beoogde nieuwe penningmeester van de VVNK

Het bestuur is verheugd om op 25 oktober tijdens onze excursie naar Tilburg (zie elders in 'Rond 1900') een goede kandidaat voor de functie van penningmeester van ons bestuur aan u voor te stellen. Haar naam is Margriet Reimerink en zij stelt zich hierna kort aan u voor:

"Van huis uit ben ik chemicus/onderzoeker. Ik heb nieuwe absorbentia en katalysa-

toren ontwikkeld en onderzoek gedaan naar nieuwe toepassingen en processen. Dit vraagt creativiteit zowel in denken als in doen. Voor mijzelf verklaart dit mede mijn interesse in de kunst rond 1900 waar,

op een andere wijze, denken en doen zo veelzijdig tot uiting komt in prachtige schilderijen, beelden, architectuur, keramiek enz. Mijn achtergrond heeft met zich meegebracht dat ik ondanks mijn leeftijd, ik ben 70, met computers en rekenen (ook zonder computers), ben opgegroeid. Ik heb nog zelf moeten programmeren. Na mijn pensionering houd ik deze computer- en rekenvaardigheden op peil door het maken van financiële overzichten, het bijhouden van een websites en databases voor clubs of stichtingen waar ik lid van ben c.q. in het bestuur zit en ik vind dat nog steeds heel leuk om te doen. Als extraatje geeft dat een bijzondere betrokkenheid bij zo'n club of stichting en om deze reden heb ik het bestuur van de VVNK ook laten weten graag penningmeester te willen worden."

IMPRESSIES EXCURSIES (1)

Rechtsboven: bezoek aan Hengelo op 8 augustus 2015.

Foto's 1 t/m 3: Kees van der Geer.

Foto's 4 t/m 8 Greetje Engelsman-Postma

Rechtsonder: bezoek aan Landhuis 't Reigersnest in Oostvoorne op 13 september 2015.

Foto's Eddy Engelsman.

EVENEMENTEN (1)

Zondag 25 oktober 2015
Evenement Tilburg

Beschrijving excursie

We krijgen een rondleiding in het in 1936 door architect Oscar Leeuw in art deco stijl verbouwde paleis-raadhuis inclusief een bezoek aan het tekenlokaal waar Vincent van Gogh zijn eerste lessen kreeg.

Paleis Raadhuis.

Programma Tilburg

- 11:15 uur Ontvangst met koffie en appelgebak in café restaurant Anvers.
- 12:00 uur Start rondleiding in Paleis.
- 14:00 uur Lunch in Textielmuseum.
- 14:30 uur Ingelaste Algemene Ledenvergadering: benoeming nieuwe penningmeester, zie elders
- 14:40 uur Film uit 1935 met onder andere Chris Lebeau aan het werk in de textiel fabriek de Dissel in Eindhoven.
- Daarna kan ieder op eigen gelegenheid het museum bezoeken.

Interieur Paleis Raadhuis

Daarna gaan we naar het Textielmuseum waar een tentoonstelling is gewijd aan damast ontworpen door Chris Lebeau en tijdgenoten.

Koning Willem II gaf opdracht tot de bouw van een bescheiden paleis in Tilburg. Na zijn dood is het paleis in bezit gekomen van de gemeente Tilburg. Eerst werd er een H.B.S in gevestigd. Een van de beroemdste leerlingen was Vincent van Gogh die daar ook zijn eerste tekenlessen kreeg. Dat lokaal, nu ingericht als een klein museum, bezoeken we.

Maar de hoofdreden voor bezoek is het interieur. In 1931 gaf de gemeente opdracht aan de Nijmeegse architect Oscar Leeuw het gebouw ingrijpend te verbouwen voor haar nieuwe functie, die van stadhuis. De romantische neo-Gotische buitenkant vormt dan ook

Vincent's tekenlokaal.

een schril contrast met de art deco binnenkant! Omdat het gebouw nog steeds in gebruik is kan een rondleiding dan ook alleen op een zondag plaatsvinden.

Vervolgens wandelen we (circa 30 minuten, ook langs een aantal panden uit 'onze tijd') naar het Textielmuseum alwaar we eerst lunchen.

Het museum is gevestigd in een voormalige textiel fabriek. De hoogbouw, de voormalige spinnerij, dateert van 1885. Indertijd was dit het hoogste gebouw van Tilburg. In de laagbouw met een houten sheddak was de weverij gevestigd.

In de gebouwen is onder meer te zien een historische encensering van een Wollendekenfabriek uit 1900-1940, een geres-taureerde machinekamer met stoommachine, oude weefgetouwen etc. en ook een aantal mooie exposities en een prachtige

Art nouveau damast

museumwinkel.

Momenteel is een kleine expositie gewijd aan art nouveau damast, het mooiste damast dat in Nederland ooit is geweven. De ontwerpen zijn onder meer van Chris Lebeau, Chris Lanooy en vele anderen. Wij bekijken een heel interessante film uit 1935 waarin ook Chris Lebeau te zien is werkend aan een van zijn laatste ontwerpen voor de fabriek De Dissel in Eindhoven waarmee hij een bijna 40 jarig samenwerkingsverband had. Na de film kan iedereen op eigen gelegenheid het museum bezoeken

Ingelaste ALV

Alvorens we de film bekijken wordt er een korte Bijzondere Algemene Ledenvergadering gehouden. Deze kent als enige agendapunt het voorstel van het bestuur om mevrouw Margriet Reimerink te benoemen tot bestuurslid van de VVNK. Op pagina 2 treft u meer informatie over haar aan.

Na het aftreden van Resl von Bonninghausen heeft Thea de Hilster de wens geuit om de functie van penningmeester te ruilen voor die van organisator evenementen. Wij zijn zeer verheugd dat Margriet bereid is penningmeester te worden en dat Thea bereid is om de voor haar nieuwe functie te gaan vervullen.

Uiteraard mogen er tegenkandidaten worden gesteld.

Wij melden u nog dat uitsluitend leden stemrecht hebben en dat zij ook kosteloos dit deel van de bijeenkomst mogen bijwonen.

Aanmelding en kosten

Aanmelding vòòr 15 oktober via de website www.vvnk.nl/evenementen of alleen als dat niet kan via bijgaande aanmeldstrook.

De kosten voor deze excursie bedragen

€ 25. Jongeren t/m 26 jaar betalen € 12,50. Toegang tot het museum valt hier niet onder.

Het maximum aantal deelnemers is 45. Dit betekent: géén introducees mogelijk.

Adres en bereikbaarheid

Adressen

Café-restaurant Anvers, Oude Markt 8, 5038 TJ Tilburg

Textielmuseum, Goirkestraat 96, 5046 GN Tilburg

Auto

Vlak bij het stadhuis en de Oude Markt is ruim voldoende parkeerplek tegen betaling. In de omgeving van het museum kan men gratis parkeren.

Openbaar vervoer

Café restaurant Anvers ligt op 10 à 15 minuten lopen vanaf het station. Uit het station oversteken de Stationstraat in. Bij café "Tilburgse Spaarbank" vrijwel rechtdoor de Nieuwlandstraat in. Bij Bagels en Beans rechtsaf, de Oude Markt op. Links ligt Anvers.

Er gaan diverse stadsbussen vanaf het station in circa 10 minuten naar het stadhuisplein wat vlakbij de Oude Markt ligt.

Vanaf het stadhuis gaan we lopend naar het Textielmuseum (25 à 30 minuten lopen) of u neemt buslijn 5 (richting De Quirijnstok, halte Kasteeldreef).

Vanaf het Textielmuseum kan men in 10 à 15 minuten lopen naar het station of men neemt buslijn 5.

Telefonische bereikbaarheid op de dag zelf

Els van Veggel 06 1831 7871
Thea de Hilster 06 2348 3329

EVENEMENTEN (2)

Zaterdag 28 november 2015 Bezoek aan het Drents Museum Assen

Studenten van de Onderzoekswerkgroep Utrecht behandelen een kunstvoorwerp uit 'onze tijd' uit de vaste opstelling van het museum.

Vervolgens houden (mede)opstellers van de tentoonstellingen "The Glasgow Boys" en "Schildersparadijs Drenthe" een inleiding waarna ieder het museum verder kan bezoeken.

De presentaties van de studenten.

Saskia de Both, universitair docent van de universiteit Utrecht, leidt een Onderzoekswerkgroep aan de universiteit van Utrecht over 'onze periode'. De deelnemende studenten dienen als afsluiting ervan een pre-

Programma Assen

11:00 uur	Inloop gasten in de Statenzaal, koffie of thee met Drents turfje.
11:30 uur	Aanvang presentaties studenten en inleidingen op de tentoonstellingen in de Statenzaal.
12:30 uur	Lunch in de Statenzaal.
13:15 uur	Voortzetting inleidingen, rondleidingen en eigen bezoek aan het museum.
16:00 uur	Eventueel ter afsluiting een drankje in Café Krul.

sentatie te houden over een voorwerp uit het D.M. Het leek Annemiek Rens, momenteel conservator in het Drents Museum en winnaar van onze eerste scriptieprijs, en ook het bestuur een uitgelezen kans om dit te doen ten overstaan van onze leden.

Inleiding door Willemijn Lindenhovius, curator van de tentoonstelling The Glasgow Boys

Aan de hand van meer dan 80 schilderijen en 40 werken op papier presenteert het Drents Museum een van de belangrijkste Britse kunstenaarsgroepen rond 1900: The Glasgow Boys. De schilders van het Franse impressionisme, Barbizon en de Haagse School vormden een belangrijke inspiratiebron voor deze schildersgroep, die eind 19de eeuw furore maakte. Voor het eerst in 100 jaar is een overzicht van dit Schotse impressionisme nu buiten Groot-Brittannië te zien. De expositie richt zich op de bloei-periode van de groep, tussen 1880 en 1900.

Eind 19de eeuw raakte een groep van zo'n twintig zeer diverse schilders van ongeveer dezelfde generatie bevriend met elkaar. Deze groep noemde zichzelf 'The Boys'. Samen zetten zij zich af tegen de gevestigde orde en trokken erop uit om in Schotland

James Guthrie, *In the Orchard*, olie op doek, 1885-1886.
© CSG CIC Glasgow Museums Collection, Glasgow and Scottish National Gallery, Edinburgh

John Lavery, *The tennis party*, olie op doek, 1885.
Aberdeen Art Gallery & Museums Collections, Aberdeen

en Frankrijk te schilderen. In Parijse ateliers volgden ze opleidingen en ze reisden zelfs naar Japan. De kracht van The Glasgow Boys was dat zij zich niet alleen allerlei invloeden eigen maakten, maar ook dat zij die verwerkten tot fris en vernieuwend werk.

Geïnspireerd door de schilders van Barbizon en de Haagse School schilderden The Glasgow Boys in de stijl van het naturalisme. De natuurgetrouwe Schotse landschappen en de beelden van het boerenleven in ingetogen kleuren getuigen hiervan. Speciaal voor deze gelegenheid is in de tentoonstelling ook werk opgenomen van de Franse naturalist Jules Bastien-Lepage en de Haagse School-kunstenaars Jozef Israëls, Anton Mauve, Willem Roelofs en Matthijs Maris.

Voor deze grote internationale tentoonstelling werkt het Drents Museum onder meer nauw samen met musea uit Glasgow, Edinburgh en Aberdeen. Daarnaast zijn er werken te zien uit een aantal Nederlandse musea, zoals Van Gogh Museum, Gemeentemuseum Den Haag, Museum Amsterdam en Museum Arnhem.

Inleiding door Annemiek Rens, curator van de tentoonstelling Schildersparadijs Drenthe.

Vincent van Gogh verblijft in 1883 drie maanden in Drenthe en die korte periode maakt diepe indruk op hem. Niet alleen Van Gogh is geïnspireerd door het 'laatste ongerepte gebied' van Nederland. Ook de Haagse School-kunstenaars Willem

Vincent van Gogh, De Turfschuit, 1883, olieverf op doek, collectie Drents Museum

Roelofs, H.W. Mesdag en Julius van de Sande Bakhuyzen, Tachtiger G.H. Breitner en de Duitse Max Liebermann schilderen er. De modderige verbindingswegen en het gebrek aan moderne voorzieningen nemen ze op de koop toe, want Drenthe is in hun ogen nog mooier en onbedorvenner dan Barbizon. In de kunstwereld wordt 'Drentsch' een handelsmerk dat staat voor een oeroud landschap met uitgestrekte heidevelden, mysterieuze hunebedden en schilderachtige dorpen. Het Drents Museum toont in deze tentoonstelling de mooiste Drentse landschappen uit zijn eigen collectie.

Tenslotte: op dit moment is nog niet te overzien hoeveel deelnemers zich aanmelden en hoeveel studenten zich zullen presenteren. De definitieve volgorde van de lezingen en presentaties is daarom nog niet bepaald.

G.H. Breitner, Ploegende boer in Drenthe, 1885, olieverf op paneel, collectie Drents Museum.

Aanmelding en kosten

Aanmelding vòòr 15 november via de website www.vvnk.nl/evenementen of alleen als dat niet kan via bijgaande aanmeldstrook.

De kosten voor deze excursie bedragen € 22 voor leden en € 28 voor introducees. Jongeren t/m 26 jaar betalen € 11.

Max Liebermann, Bleekveld te Zweeloo, 1882, olieverf op papier op paneel, collectie Drents Museum.

Adres en bereikbaarheid

Drents Museum
Brink 1, Assen

Het Drents Museum ligt op circa vijf minuten loopafstand van het Intercity- en busstation Assen.

Auto

Er zijn diverse parkeergelegenheden in de omgeving van het museum.

Looproute vanaf het station

- Vanuit het NS-station loopt u naar het centrum via de Stationsstraat.
- Aan het eind van de Stationsstraat steekt u de Oostersingel over bij het zebrapad.
- Ga links af en direct weer rechtsaf de Kloosterstraat in.
- Aan het einde van de Kloosterstraat ziet u links om de hoek de ingang van het Drents Museum.

Telefonische bereikbaarheid op de dag zelf

Els van Veggel tel 06 1831 7871
Thea de Hilster tel 06 2348 3329

IMPRESSIES EXCURSIES (2)

Bezoek aan Nieuw-Buinen en Groningen op 17 juli 2015.

Foto's Greetje Engelsman-Postma

ATELIER ROLAND HOLST

Het atelier staat op de Oude Buisse Heide een prachtig wandelgebied bij Zundert.

Het atelier/vakantiehuis van beeldend kunstenaar Richard Roland Holst en zijn vrouw de dichteres Henriëtte Roland Holst-Van der Schalk is een bijzonder gebouw.

Deze kunstenaarswerkplaats werd in 1918 in opdracht van Richard Roland Holst ontworpen door Nederlands eerste vrouwelijke architect Margaret Staal-Kropholler (Haarlem, 27 juni 1891 - Amsterdam, 15 november 1966).

Margaret Staal-Kropholler werkte na een stage bij het bureau Kropholler en Staal van haar broer Alexander Kropholler en Jan Frederik Staal en studie aan de Academie van Bouwkunst Amsterdam als zelfstandig architect. Haar carrière begon met een opdracht voor het Huis 1913 - 'het ideale huis van 1913' - van de tentoonstel-

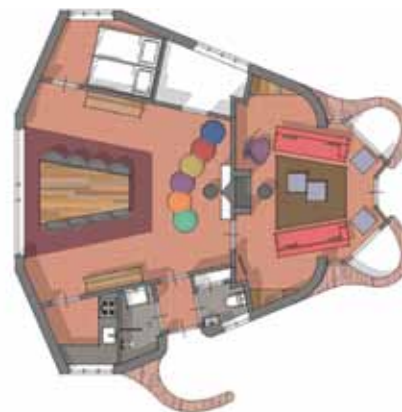
Margaret Staal-Kropholler.

ling De Vrouw 1813-1913, een opdracht die geheel in het teken stond van 'de vrouw'.

Hoogtepunten in haar vijftigjarige carrière zijn haar ontwerpen in de stijl van de Amsterdamse School in Bergen, Zundert en Amsterdam. Naast het atelier voor Richard R. Holst ontwierp ze diverse villa's als Beukenhoek, Meerluis en Meezenest in Park Meerwijk, Bergen (Noord-Holland).

Haar laatste werk, het meer zakelijke ontwerp van het Louise Wenthuis in Amsterdam, dateert uit 1964. Naast gebouwen ontwierp zij verschillende interieurs, meubels, lampen en de omslagen voor twee nummers van het tijdschrift Wendingen. Net als haar tijdgenoten zag Margaret Kropholler voor de vrouwelijke architect vooral een taak weggelegd als ontwerper van woningbouw. De combinatie huisvrouw/architect beschouwde zij als ideaal. Ze besteedde in

haar ontwerpen dan ook speciale aandacht aan de wensen van huisvrouwen en streefde

Plattegrond na herstel in 2012.

ernaar om haar woningen zo comfortabel en praktisch mogelijk in te richten.

Richard was verrukt over de tekeningen van haar ontwerp van het atelier, zo liet hij de architect per Ansichtkaart weten: "Vanmiddag kwam je rolletje. Wij zijn opgetogen over je plan voor 't atelier, ik zie er niets aan dat ik niet bewonder, 't is lieflijk en landelijk en praktisch tegelijk, en ik wou dat 't er al stond op de mooie plek aan de rand van 't bosch."

Het atelier heeft een expressionistische, organische uitstraling in de stijl van de Amsterdamse School. De plattegrond lijkt op een vlieger met in het zuiden een smalle staart en opent zich naar het noorden.

Vakantiehuis.

Linker pagina van links naar rechts:

- Atelierwoning Buisse Heide. Buisse Heide Studio by Netherlands Architecture Institute (NAI) - Flickr Atelierwoning Buisse Heide. Licensed under CC BY-SA 2.0 via Wikimedia
- Herbouwd atelierhuis

Restauratie

In april 2011 ging de kunstenaarswerkplaats met rieten dak door brandstichting in vlammen op. Dit was kort nadat de restauratie van het rijksmonument uit 1919 was voltooid. Het gebouw is in 2012 echter weer helemaal in ere hersteld.

Verhuur

Het is nu beschikbaar als vakantiehuis voor maximaal 2 personen. De verhuur wordt verzorgd door Buitenleven Vakanties, een samenwerkingsverband van Natuurmonumenten, De12Landschappen en Staatsbosbeheer. Meer informatie en boeken van deze bijzondere locatie kan via:

www.buitenlevenvakanties.nl/vakantiewoningen/buitenbeentjes/atelier-roland-holst of contact@buitenlevenvakanties.nl of 088 - 284 8365.

ZOMERHUIS DIJKSTRA IN GROET

De architecten Ben Merkelbach en Charles Karsten behoorden tot de voorhoede van het 'Nieuwe Bouwen' in de jaren 20 en 30 van de 20ste eeuw. In 1929 startten Merkelbach en Karsten een architectenbureau. Ze ontwierpen huizen en bedrijfsgebouwen en richtten zich op volkswoningbouw. Een belangrijke opdracht voor het bureau was de Avro-studio in Hilversum (1936). Merkelbach werd in 1956 benoemd tot stadsarchitect van Amsterdam.

Rients Dijkstra (1901-1970), advocaat te Amsterdam en daarnaast werkzaam als journalist, aanvankelijk bij de Telegraaf (redactie buitenland) en later bij de Groene Amsterdammer, maakte in de jaren dertig van de 20ste eeuw deel uit van een kring van jonge Amsterdamse intellectuelen, kunstenaars en architecten waartoe ook Ben Merkelbach en Charles Karsten behoren. Voor hen is dit zomerhuis één van hun eerste opdrachten. Rients Dijkstra is in architectuur geïnteresseerd en is een sterk betrokken opdrachtgever. Hij is gehuwd met Antoinette Petronella (Netty) Sonius. Het echtpaar Dijkstra woont met hun opgroeiende kinderen Machteld (1929, bijnaam "Klaasje") en Tjeerd (1931) in een huurflat aan de Amsteldijk, vlakbij de Berlagebrug te Amsterdam, en had behoefte aan een eigen zomerverblijf.

Het ontwerpen van een zomerhuisje was een gewilde opgave voor de architecten van het Nieuwe Bouwen. Dit type opdracht was minder gebonden aan vaste conventies en leende zich voor een vooruitstrevende architectuur. Tegelijk sloot het bouwen van een vakantiehuis aan bij het idealistische gedachtegoed van deze tijd, waarbij leven in de open lucht, nabij de zee, als heilzaam werd gezien.

Rijksmonument

Het zomerverblijf is door de jaren heen altijd gebruikt door de familie Dijkstra. Aan het gebouw is vrijwel niets veranderd waardoor het ex- en interieur nog vrijwel gelijk zijn aan dat van de jaren 30 van de vorige eeuw. Hierdoor kon het pand op 24 juni 1985 ingeschreven worden als rijksmonument en in 2012 werd het door de familie Dijkstra overgedragen aan de Vereniging Hendrick de Keyser

Het ontwerp is doorslaggevend geweest om het pand als rijksmonument aan te merken. Daarnaast wordt het als representatief gezien voor de Nederlandse bijdrage aan het Nieuwe Bouwen.

De woning is vrijstaand waardoor er rondom grote raampartijen konden worden aangebracht. De woning bestaat uit twee bouwlagen en heeft een plat dak. Het dak steekt ver uit en heeft een geprofileerde daklijst. Op het noordwesten is een uitbouw met bolrond golfplaten dak geplaatst. In deze uitbouw zijn de garage en bijkeuken gesitueerd.

De voordeur is op het noordoosten gericht. Naast de voordeur bevindt zich een schuin oplopende luifel. De verdieping aan deze zijde heeft een breed en een hoog venster. In het midden van de gevel bevindt zich het venster van het trappenhuis, in het venster zijn kleine ramen aangebracht. Het venster is, door middel van een roedeverdeling, verdeeld in vier smalle stroken.

De gevel aan de zuidoostelijke kant heeft over de volle breedte een balkon met een leuning gemaakt uit stalen buizen.

Het hele pand is uit witgeverfde baksteen opgetrokken. De vensters zijn allemaal gevat in smalle stalen kozijnen. De maten van de ramen zijn allemaal op een vaste wijze, maatverhouding, bepaald. De schuifdeuren kunnen ook opengeslagen worden, zodat deze dan de windschermen van het op het zuiden gelegen terras vormen.

De woon-eetkamer op de begane grond opent zich naar het omliggende landschap. Dit gebeurt door de grote schuifdeuren die naar buiten kunnen draaien en zo windschermen vormen. Zonneschermen kunnen naar buiten worden gerold voor verdere beschutting. In deze toestand loopt binnen en buiten letterlijk in elkaar over.

In de eerste jaren na de ingebruikneming is het huis 's zomers een ontmoetingsplek voor de brede vriendenkring van de eigenaren. Behalve Merkelbach en Karsten en hun uit Hongarije geëmigreerde collega Sanj Bodon zijn schrijvers en dichters als Menno ter Braak, Edgar du Perron, Jany Roland Holst en Victor van Vriesland, schilders als Wim Schuhmacher, Charley Toorop, haar zoon Edgar Fernhout en Thé Lau, de beeldhouwer John Rådecker en vele anderen uit de wereld van kunsten en journalistiek, regelmatige en graag geziene gasten waarmee op het terras in Groet lange zomeravonden worden doorgebracht. De evenals

Foto Eva Besnyö.

Bodon uit Hongarije naar Nederland geëmigreerde Joodse fotografe Eva Besnyö, toen partner van John Fernhout, de cineast en oudste zoon van de in Bergen wonende en werkende schilderes Charley Toorop, maakt een serie foto's van het huis ten behoeve van een publicatie in "de 8 en Opbouw", het tijdschrift van de hiervoor genoemde beweging waartoe de architecten Merkelbach en Karsten behoorden (jaargang 1935 nummer 24, pagina's 259-261, met een inleiding door Ben Merkelbach). Eén van die foto's, genomen met laag avondlicht diagonaal door de woonkamer, met uitzicht op de polder en de duinen zal in het jaar 2000 worden gekozen tot "milleniumfoto".

Verhuur

De vereniging Hendrick de Keyser verhuurt de woning nu als vakantiehuis. Het is geschikt voor zes personen.

Zie monumentenbed.nl/monument-en-bed/groet-huis-dijkstra/huis-dijkstra/ voor beschikbaarheid, prijzen en reserveren.

Het zomerhuis ligt vlakbij de vriendelijke dorpjes Groet en Schoorl. Aan de ene zijde het uitgestrekte polderlandschap, aan de andere zijde fiets je zo de rust van het Schoorlse Duin tegemoet. Het strand van Groet is, in vergelijking met de omliggende stranden, zeer rustig.

BOEKEN TOT DUSVER ONDER DE RADAR VAN DE REDACTIE GEBLEVEN

I. Themaboekje nummer 6 Nieuwe Kunst 1890-1910

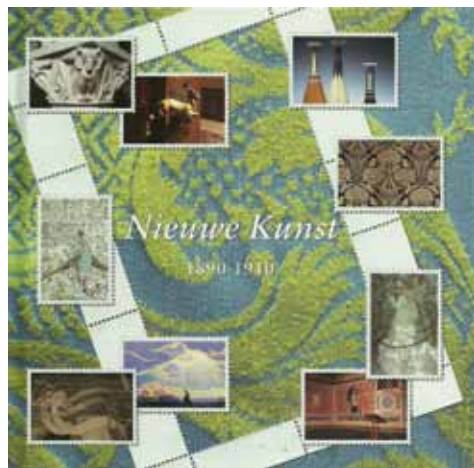
Uitgever: DAVO

Uitgeverij DAVO is een Nederlands bedrijf, gevestigd in de boekenstad Deventer. Sinds 1945 geeft DAVO voorbedrukte landenalbums voor postzegels uit. Dat begon destijds met een album voor Nederland met 'Nederlandsche postzegels in den oorlog'.

Een paar jaar later volgde ook een album voor België en inmiddels maakt DAVO albums voor meer dan 70 landen en organisaties waaronder bijvoorbeeld ook het Vaticaan en de Verenigde Naties.

In de loop van de tijd heeft het DAVO assortiment zich uitgebreid met alle mogelijke toebehoren voor de filatelist. Ook zijn albums aan het assortiment toegevoegd voor de muntenverzamelaar.

Verder geeft Davo ook themaboeken uit over allerlei onderwerpen. Thema-

boekje 6 is gepubliceerd in 2001 en heeft als titel Nieuwe Kunst 1890-1910. De omvang bedraagt 31 pagina's en bevat in het boekje een velletje van 10 postfrisse zegels met een frankeringswaarde van fl 0,80 (nu is die waarde nihil). De redactie wist niet van het bestaan van dit boekje maar is er op geattendeerd door ons enthousiaste lid Fred Westen.

Het boekje is meer curieus en bijzonder dan diepgaand. Het geeft informatie over 8 kunstenaars en twee stellen duo kunstenaars. Het bevat in elk hoofdstuk een in de pagina opgenomen postzegel. De postzegels zijn ontworpen door Erik Paul Wong. De teksten in het boekje zijn geschreven door Noor Krikhaar. Elk hoofdstuk is ook geïllustreerd met de foto die is gebruikt bij het ontwerp van de betreffende postzegel.

Afbeeldingen:

- J. Toorop, Affiche Delftsche slaolie (1894), Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
- L. Gestel, Herfst (detail, 1909), Gemeente Bergen, Museum Kranenburg
- R.N. Roland Holst/H.P. Berlage, Bondsraadzaal De Burcht (1900-1907), Amsterdam
- C.J. van der Hoef, Vazen voor 'Amphora' (detail, 1908), Museum Prinsessehof, Leeuwarden
- E T. van Hoytema, illustratie uit "The happy owls" (1893), Gemeentemuseum, Den Haag
- M. Duco Crop, Industrieel bedrukte katoen (1894-1899), Nederlands Textielmuseum, Tilburg
- C. Lebeau, Boekband "De stille kracht" (1900), Letterkundig Museum, Den Haag
- J. Toorop, "O Grave Where is Thy Victory" (1892), Rijksprentenkabinet, Amsterdam

- J. Mendes da Costa, Kapiteel in trapenhuis kantoorgebouw "De Utrecht" (1904-1906), Amsterdam
- J. Thorn Prikker, De Bruid (detail, 1893), Kröller-Müller Museum, Otterlo
- C.A. Lion Cachet/L. Zijl, Stijlkamer Dentz Van Schaik (1904-1910), Centraal Museum, Utrecht

Het boekje is nog beperkt bij Davo in voorraad (zonder het velletje postzegels), kost € 15,- en kan worden besteld via www.davo.nl/nl/webshop/39810/themaboek-nieuwe-kunst--nummer-6-.html of via de boekhandel.

Het complete boekje (dus inclusief het velletje postzegels) is nog wel via een antiquariaat te bemachtigen. Het moet ook niet moeilijk zijn om het losse velletje via de postzegelhandel te bemachtigen en zelf in het boekje onder te brengen.

2. Wonen in een monumentaal huis

Auteurs: Barbara Laan, Eloy Koldewij, Coert Peter Krabbe (red.).

Uitgave: Stichting Historische Interieurs Amsterdam, 2012.

368 blz, € 39,50.

ISBN: 9789461057242

Te bestellen via: www.uitgeverijboom.nl of de boekhandel

De Stichting Historische Interieurs Amsterdam' is opgericht om onderzoeksprojecten te kunnen uitvoeren waarin het woonhuisinterieur uit de late 19de en vroege 20ste eeuw centraal staat. De Stichting beoogt bijzondere interieurs op te sporen en te onderzoeken in drie regio's: Amsterdam en de forensengemeenten in Zuid-Kennemerland en het Gooi. De zoektocht naar bijzondere huizen, interessante bewonersverhalen, mooie tegels en glas in lood, oude foto's en bouwtekeningen, moet leiden tot een kennis- en beeld dossier van karakteristieke woonhuisinterieurs. Hiermee wil men laten zien hoe mooi en interessant dit aspect van het cultureel erfgoed is.

De stichting heeft in de periode 2007-2012 op initiatief van het Bureau Monumenten & Archeologie een onderzoeksproject uitgevoerd in Amsterdam Zuid waarbij 100 woonhuizen uit de periode 1875-1945 zijn onderzocht. Gedurende drie jaar zijn werkgroepen van studenten van verschillende universiteiten bezig geweest met onderzoek naar huizen en interieurafwerkingsmaterialen. Als resultaten zijn twee boeken verschenen. Het eerste boek, *Amster-*

damse Interieurs, is besproken in de VVNK nieuwsbrief.² Het tweede boek, *Wonen in een monumentaal huis*, is niet opgemerkt door de redactie maar verdient het zeker om alsnog in 'Rond 1900' te worden vermeld.

Het boek is tot stand gekomen ter afsluiting van het onderzoek naar 100 woonhuizen en hun interieurs in Amsterdam-Zuid en uitgegeven in het kader van een gelijknamige tentoonstelling die in 2012 is gehouden in het Amsterdamse Stadsarchief. De schrijvers van het boek belichten het wonen in Zuid vanuit hun specialismen en plaatsen de vondsten in de landelijke context. Buiten het centrum wonen betekende voor de elite het verruilen van het oude grachtenhuis voor een moderne woning aan de rand van de stad. Maar het moest wel dezelfde artistieke kwaliteit hebben. In het boek worden meer dan tachtig bijzondere interieurs van woningen in Amsterdam Zuid uit de

periode 1875 tot 1945 in beeld gebracht. Het boek geeft niet alleen informatie over de cultuurhistorische waarde van de interieurs, maar laat ook zien welke rol bewoners nu spelen als schakel in de geschiedenis.

Amsterdam-Oud-Zuid was en is een chique woonwijk. De woningen zijn vaak met de mooiste meubels ingericht en gedecoreerd met de prachtigste materialen. Veel laatnegentiende-eeuwse en vroeg-

² zie onze website in het nieuwsbriefarchief, www.vvnk.nl/docs/2009-4.pdf

twintigste-eeuwse interieurinrichtingen zijn bewaard gebleven. Maar hoe is het voor de huidige bewoners in een monumentaal interieur te wonen? En hoe ga je als bewoner om met zo'n interieur? Het boek geeft speciale aandacht aan stucornamenten, glas-in-lood, betimmeringen en badkamerinrichting.

Een comfortabele woning betekende niet alleen een huis met moderne techniek zoals waterleiding, riolering, centrale verwarming en een mooie keuken en badkamer maar het was belangrijk dat het woonhuis voldeed aan de nieuwste inzichten en inrichten zodat er 'op stand' kon worden ontvangen. Bij het decorum hoorde uiteraard een fraaie afwerking en luxueuze stoffering. Glas-in-lood, bewerkte betimmeringen, stucornamenten en betegelingen zorgen ervoor dat veel van de huizen ook nu nog bijzonder zijn om in te wonen.

Een aantal van de bewoners die een speciale band met hun woning hebben opgebouwd vertellen hun verhaal in een serie interviews die zijn opgenomen in het boek. Fotoportretten van de bekende fotograaf Theo Baart bieden een kijkje in hun woonomgeving. Het boek is een uitgave voor de liefhebber van oude bouwmaterialen, woninginrichting en bewonersgeschiedenis.

Via de website van de stichting kunt u zich ook abonneren voor toezending van blog- en nieuwsberichten.

DRIJVENDE BRANDKAST ¹

Kees van der Geer

Heeft u ooit gehoord van een drijvende brandkast? En wat heeft een drijvende brandkast met de VVNK te maken?

De drijvende brandkast was een project van Cornelis van Blaaderen (1875-1933) in de tijd dat het vervoer over zee als gevolg van de Eerste Wereldoorlog regelmatig averij opliep. De brandkast kon op schepen worden bevestigd op een wijze waarop van Blaaderen in een aantal landen octrooi had gekregen.²

Advertentie van de N.V. Maatschappij tot exploitatie van Van Blaaderen's Drijvende Brandkasten, 1919.

Bij een calamiteit van het schip kon de brandkast door de opwaartse kracht van het zeewater vier sikkelvormige steunstukken optillen en daardoor vrij gaan drijven en werden licht- en geluidsignalen afgegeven. In die tijd werden alle brieven voor Amerika en Nederlands-Indië per schip vervoerd

¹ Dit artikel is een bewerking van een onderdeel uit het bij de gelijknamige tentoonstelling in 2016 te verschijnen boek. Kees van der Geer, *G.W. van Blaaderen 1873-1935*, (Zwolle/Alkmaar 2016).

² Octrooi op de bevestigingswijze is verkregen in Nederland (publicatienummer NL 997C), Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk, Groot Brittannië en de Verenigde Staten.

en bij een scheepsramp ging veelal ook de lading verloren. Bij gebruik van de brandkast zouden de verzenders in ruil voor veiligheid een korting op de verzekeringspremie van het transport van de lading krijgen. Om de uitvinding in de praktijk te brengen zocht Van Blaaderen samenwerking met de Posterijen en enkele scheepvaartondernemingen. Vervolgens richtte hij de N.V. Maatschappij tot exploitatie van Van Blaaderen's Drijvende Brandkasten op.³ Financiers werden gezocht en gevonden in de familie- en kennissenkring, zoals makelaar Eduard J. Gerdes, tabakshandelaar Mathias Knoops, Pieter van Leeuwen Boomkamp en architect Jan de Meijer.⁴ De kunstenaar Gerrit Willem van Blaaderen (1873-1935) werd commissaris en grootaandeelhouder van de onderneming. Het prototype werd in 1914 al gedemonstreerd, maar de realisatie liep jaren vertraging op doordat de Posterijen, Van Blaaderen en de rederijen geen overeenstemming konden bereiken over de vergoeding die door de gebruikers voor deze dienst moest worden betaald. Pas in 1920 sloten de partijen een contract en kon Van Blaaderen een aantal brandkasten leveren aan de Stoomvaartmaatschappij Nederland. Poststukken die in de speciale scheepsbrandkasten werden vervoerd moesten voorzien zijn van speciale brandkastzegels die werden uitgegeven door de Posterijen.

³ In eerste instantie werd de NV Maatschappij tot demonstratie van van Blaaderen's drijvende scheepsbrandkast opgericht (24-10-1913, maatschappelijk kapitaal fl. 30.000,-). Na de proefnemingen werd deze omgezet in de NV Maatschappij tot exploitatie van Van Blaaderen's Drijvende Brandkasten (22-04-1916, maatschappelijk kapitaal fl. 1.300.000,-). Nationaal Archief, 2.09.46 Venootschappendossiers, inv.nrs. 15829 en 17734.

⁴ Pieter van Leeuwen Boomkamp (1871-1956), was ondernemer en actief met koffie, rubber- en palmolieplantages in Ned. Indië. Mathias Knoops (1868-1942) was tabakshandelaar. Jan de Meijer (1872-1950), architect en docent.

Proef met de drijvende brandkast in een dok van de Amsterdamsche Droogdokmaatschappij, 07-12-1914. Gerrit Willem van Blaaderen vijfde persoon van links, Cornelis van Blaaderen tweede persoon van rechts.

De opbrengst van de zegels ging voor 5/8 naar de onderneming van Van Blaaderen en was bedoeld om de hoge kosten van de brandkasten te dekken. Uniek was dat de onderneming in eigen beheer brandkastzegels mocht laten maken bij Joh. Enschedé in Haarlem, waar alle bankbiljetten en postzegels werden gedrukt.

Voor het ontwerp van de postzegels werd in juli 1919 een prijsvraag uitgeschreven met een jury die bestond uit Richard Roland Holst, Cornelis van Blaaderen, Jan Lauweriks, Jan de Meijer, J.C. Pull (namens Posterijen) en een commissaris van de maatschappij Eduard J. Gerdes.⁵ Uitgenodigd werden de kunstenaars Carel Lion Cachet, Leo Gestel, Jan Heukelom, Jan

⁵ Eduard Julius Gerdes (1857-1945), makelaar in effecten, Richard Roland Holst (1868-1938), Johannes Ludovicus Mattheus Lauweriks (1864-1932).

Ponstijn en Piet Wiegman.⁶ Gestel, Ponstijn en Wiegman op uitnodiging van Gerrit Willem van Blaaderen, Lion Cachet was betrokken bij de inrichting van schepen van de Stoomvaartmaatschappij en Heukelom stond bekend als een kundig illustrator en boekverzorger.⁷

Heukelom ontving de eerste prijs, maar zijn ontwerp bleek niet geschikt voor reproductie, zodat uiteindelijk één ontwerp van Carel Lion Cachet en twee van Leo Gestel werden gebruikt voor de productie van frankeerzegels.

Vanaf het voorjaar 1921 vertrok elke twee weken een schip met een drijvende brandkast aan dek vanuit Nederland naar Nederlands-Indië en vice versa. De zeven verschillende brandkastzegels waren te koop op het postkantoor vanaf 15 cent per 20 gram, de duurste zegel was fl. 7,50. Door de combinatie van de hoge tarieven en het feit dat door het einde van de Eerste Wereldoorlog de scheepvaart weer een stuk veiliger was geworden bleek de behoefte aan het gebruik van de drijvende brandkasten erg beperkt. Terwijl er ruimte was voor vele honderden kilo's post, gingen er per

⁶ Carel Adolph Lion Cachet (1864-1945), Leo Gestel (1881-1941), Jan Bertus Heukelom (1875-1965), Jan Petrus Ponstijn (1883-1970), Piet Wiegman (1885-1963).

⁷ Mechteld de Bois (red.), Antonette Does-de Haan ... [et al. ; eindred.: Jan Jaap Heij], C.A. Lion Cachet, 1864-1945, (Assen/Rotterdam 1994), p. 216.

Winnend ontwerp frankeerzegel Jan Heukelom, 1919.

Ontwerp frankeerzegel Leo Gestel (links) en Carel Lion Cachet (rechts), 1919.

vaart gemiddeld slechts 7 à 8 brieven mee. Nog geen drie jaar na de lancering werd de verkoop van zegels per 1 september 1923 gestaakt en kon er geen gebruik meer worden gemaakt van de brandkastzegels. Wie nog zegels had kon deze tegen contant geld inruilen op het postkantoor. Daarna werden deze zegels voor filatelisten zeer waardevol en streed Cornelis van Blaaderen een lange maar tevergeefse strijd om de zegels te verkrijgen en tegen een aantrekkelijk bedrag aan filatelisten te verkopen. Hij zou zelfs op 31 augustus 1923 aan het loket van het postkantoor in Bussum voor fl. 200.000 brandkastzegels hebben willen kopen. Als de koop doorgestaan zou zijn, dan had Van Blaaderen de zegels tot 31 oktober tegen de nominale waarde weer mogen inleveren en had hij als mede-uitgever van de zegels 5/8 van de waarde kunnen ontvangen.⁸ Uiteindelijk werden de activiteiten van het bedrijf gestaakt en de onderneming in 1932 geliquideerd.⁹ De uitvinder van de drijvende

⁸ 8 G. Holstege, 'De post en de drijvende brandkasten', in: *Filatelie Informatief*, mei 1988 en juni 1989, pp. 50-52.

⁹ De onderneming had een verlies geleden van van fl. 450.000,-, waarvan fl. 300.000,- aan ingelegd kapitaal van aandeelhouders en fl. 150.000,- aan schulden van derden. De gehele onderneming heeft veel verlies opgeleverd voor Van Blaaderen en zijn medeaandeelhouders, een geringe winst voor de Posterijen. Goed verdiend hebben J.K. Rietdijk (postzegelhandelaar) en het Departement van Koloniën. Holstege 1989, pp. 109, 110.

brandkast had er veel energie ingestoken, maar verdiende er niets aan, bleef met een enorme schuld achter en stierf een jaar later aan een hartaanval. Ironisch is dat de speciale brandkastzegels nu behoren tot de duurste Nederlandse postzegels, zeker als ze werkelijk zijn gebruikt voor frankering.

Maar de drijvende brandkast heeft misschien nog wel een meer waardevolle betekenis gehad. De prijsvraag voor brandkastzegels was ook het begin van een andere kijk op het ontwerp van postzegels.¹⁰ Was daarvoor de postzegel vooral een zaak van praktische en technische zorg, nu werd de postzegel vooral ook gezien als kunstobject. Al spoedig werd door de Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst (V.A.N.K.) in samenwerking met Jean François van Royen (1878-1942), de kunstminnende Algemeen Secretaris van de Posterijen, een volgende prijsvraag georganiseerd waar vooraanstaande kunstenaars aan meededen, zoals Michel de Klerk, Mathieu Lauweriks, Chris Lebeau, Sjoerd de Roos en Jan Toorop. Met in de jury andere coryfeeën, zoals Karel de Bazel, Willem van Konijnenburg en Jaap Veldheer, voorzitter van de *Vereeniging tot bevordering der grafische kunst*.¹¹ Het werd een succes en vanaf dat moment heeft de PTT er voor gekozen om vrije kunstenaars postzegels te laten ontwerpen en ze daarbij veel vrijheid te geven. Dat gebeurde aanvankelijk alleen in Nederland en dat heeft geleid tot een wereldvermaarde verzameling ontwerpen van postzegels.

¹⁰ H. Hana, 'De Postzegel-prijsvraag', in: *Op de hoogte* 18, 1921, 01-07-1921, pp. 149-155 en *Op de hoogte* 18, 1921, 01-08-1921, pp. 171-182.

¹¹ Michel de Klerk (1884-1923), Mathieu Lauweriks (1864-1932), Chris Lebeau (1878-1945), Sjoerd de Roos (1877-1962), Jan Toorop (1858-1928), Karel de Bazel (1869-1923), Willem van Konijnenburg (1868-1943) en Jaap Veldheer (1866-1954).

VOIRE ET DIRE BRUXELLES 2015

Zeker voor die leden die vorig jaar onze excursie naar Brussel hebben bijgewoond en voor de leden die in 2013 hebben deelgenomen aan de excursies van Voire et dire Bruxelles 2013 is het komende evenement in Brussel zeer interessant. In oktober kunt u op vele locaties art nouveau en art deco-panden bezoeken die anders nooit te bezoeken zijn.

Het programma omvat:

- Biënnale Art Nouveau en Art Deco 2015 (in september 2013 hebben wij uitgebreid aandacht gegeven in aan de manifestatie in het teken van Henri van de Velde)
- Opening van twee Art Nouveau herenhuizen (het Max Hallet huis, Louizalaan, 346, 1050 Brussel en het Solvay huis,

Max Hallet huis.

Louizalaan, 224, 1050 Brussel, beide ontworpen door Victor Horta.) Het Hallet huis was opgenomen in het VVNK excursieprogramma 2014. Voor degenen die niet meegegaan zijn in 2014 is er dus een herkansing.

Voor nadere bijzonderheden en aanmelding zie:

www.voiretdirebruxelles.be/evenements

Solvay huis

TENTOONSTELLINGAGENDA per september 2015

Amsterdam - Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl
Munch : van Gogh; 25 september 2015 - 17 januari 2016.

Munch, Madonna.

Van Gogh, Sterrennacht boven de Rhone.

In Munch : Van Gogh staan de parallellen tussen twee iconische kunstenaars centraal. Hun visies op leven en kunst zijn nauw aan elkaar verwant, ondanks dat ze elkaar nooit hebben ontmoet. Hun werk is kleurrijk, intens, expressief en radicaal. Hun levens hebben opvallend veel raakvlakken. Vincent van Gogh (1853-1890) en de Noorse kunstenaar Edvard Munch (1863-1944) worden dan ook niet voor niets vaak in één adem genoemd.

In de tentoonstelling wordt voor het eerst uitgebreid aandacht besteed aan de overeenkomsten tussen beide kunstenaars. Onder de meer dan honderd kunstwerken zijn diverse iconische topstukken en bijzondere bruiklenen die haast nooit worden uitgeleend, zoals De Schreeuw en Madonna van Edvard Munch en Sterrennacht boven de Rhône en Patience Escalier ('De boer') van Vincent van Gogh.

Assen - Drents Museum
0592-377773 / www.drentsmuseum.nl
Schildersparadijs Drenthe; het landschap als inspiratiebron 1850-1930; 15 september 2015 t/m 15 mei 2016.

De Glasgow boys, 22 september 2015 t/m 7 februari 2016.

Zie bij evenementen.

Breda - Breda's Museum
076-5299300 / www.breda-museum.nl
'In kringen van de jonge Vincent' en 'Vincent & I'; beide t/m 1 november 2015.

Het centrale thema in Van Gogh-jaar 2015 is 'inspiratie'. Met een tweeluik eert Breda's Museum een van de beroemdste zonen uit haar regio. 'In kringen van de jonge Vincent' is een kunsthistorische tentoonstelling over inspiratie en beïnvloeding die Vincent van Gogh vond en ondervond in de Baronie van Breda. Daarin is een hoofdrol weggelegd voor zijn Oom 'Cent' en diens indrukwekkende kunstverzameling.

'Vincent & I' geeft vooral anderen de ruimte om te uiten hoe Vincent van Gogh hen inspireert.

Ook bezoekers kunnen hier hun eigen Van Gogh indruk achterlaten.

Primeur: de eerste keer na zo'n 125 jaar dat een deel van de kunstverzameling van 'Oom Cent' opnieuw bijeen is in Nederland. Vincents peetoom 'Oom Cent' trekt

Vincent van Gogh, Moeras, 1881, National Gallery of Canada, Ottawa.

Villa Mertersem van oom Cent in Princenhage.

zich in 1873 terug uit de actieve kunsthandel en vestigt zich met zijn vrouw Cornelia in Princenhage. Gedurende zijn leven verzamelt Oom Cent naast tientallen etsen en gravures 192 schilderijen, waarvoor hij een huisgalerij inricht in Villa Mertersem. Treed binnen in een gedeeltelijke reconstructie van deze galerij, waar zowel Parijse Salonkunst als werken uit de Haagse School en de School van Barbizon te zien zijn. Schilderijen van Willem Roelofs, Ary Scheffer, Andreas Schelfhout, Camille Corot, Thomas Couture, August von Pettenkofen, Charles-François Daubigny, Anton Mauve en Jozef Israëls; alle te bewonderen in Breda's Museum.

[Domburg - Marie Tak van Poortvliet Museum 0118-584618 / www.marietakmuseum.nl](http://www.marietakmuseum.nl)
Met de natuur als leermeester, de kunstenaarskolonie Schwaan; t/m 8 november 2015.

Het Museum Domburg organiseert in 2015 een tentoonstelling die is gewijd aan de prachtige landschapschilderijen en

dorpsgezichten van de Noord-Duitse kunstenaarskolonie Schwaan.

Zoals er in de tweede helft van de negentiende eeuw talrijke kunstenaarskolonies in Europa ontstonden, zo ontwikkelde zich omstreeks 1890 ook in Schwaan een gemeenschap van schilders. De uit Schwaan zelf afkomstige Franz Bunke, Rudolf Bartels en Peter Paul Draewing vormden samen met de uit Hamburg stammende Alfred Heinsohn de belangrijkste steunpilaren van de enige kunstenaarskolonie in Mecklenburg.

Ze waren aan de Weimarer Malerschule – de Groothertogelijk-Saksische Kunstschool in Weimar – onderwezen in de realistisch-naturalistische landschapschilderkunst en beoefenden hun natuurstudie in hun geboortestreek Mecklenburg.

Bartels en Heinsohn ontwikkelden zich het meest in moderne richting en zouden tot de zgn. Klassieke Modernen gaan behoren. Met hen mee kwamen collega's als Paul Baum (in Zeeland geen onbekende), Richard Starcke, Hedwig von Germar en Otto Tarnogrocki, die voor een levendige uitwisseling van werken en ideeën zorgden. Vrouwelijke kunstenaars als Ilse Jonas en Helene Dolberg bleken eveneens een band met Schwaan te hebben.

[Enschede - Rijksmuseum Twente 053-4358675 / www.rijksmuseumtwente.nl](http://www.rijksmuseumtwente.nl)
[Zwolle - Museum de Fundatie 0572-388188 / www.museumdefundatie.nl](http://www.museumdefundatie.nl)
Gevaar & Schoonheid - Turner en de traditie van het sublieme; t/m 3 januari 2016.

In heel zijn lange schilderscarrière zocht Joseph Mallord William Turner (1775-1851) naar het sublieme in de natuur. De 18e eeuwse filosoof Edmund Burke omschreef het 'sublieme' als een ervaring van intense emoties die konden worden opgeroepen

J.W.M. Turner, The Fifth Plague of Egypt, Indianapolis, Museum of Art

door ultieme schoonheid, maar ook door dreiging en gevaar. Turner wilde sublieme sensaties beleven door zich te onderwerpen aan barre tochten op zee of door het bezoeken van verlaten ruïnes en overweldigende watervallen. Hij bestudeerde in zijn schilderijen en aquarellen intensief de elementen Aarde, Lucht, Water en Vuur. Want voor Turner waren deze vier natuurkrachten de sleutel tot de weergave van een persoonlijk gevoelde, sublieme ervaring.

De landschappen van Turner waren in de vroege 19de eeuw ongekend vernieuwend. "He carried art further than it had gone before", zei de biograaf Walter Thornbury over deze romantische landschapschilder. Waar de schilderkunst voor hem een spiegel van de natuur was, ging Turner een stap verder door de natuur te onderwerpen aan zijn eigen wetten en regels. Een natuurgetrouwe weergave van het landschap maakte plaats voor een landschap dat was ingegeven door de persoonlijke beleving. De kunst werd autonoom en met Turner was de eerste moderne kunstenaar geboren.

Deze tentoonstelling laat zien hoe Turner zich liet inspireren door de schilderkunst van de 17de en 18de eeuw om tot een radicaal nieuwe kunstopvatting te komen, waarbij het draait om 'esthetische autonomie'. Turner creëerde een eigen domein – los van heersende regels en

waarden – waarin hij op zijn eigen manier uitdrukking gaf aan zijn sublieme beleving van de werkelijkheid. Daarnaast laat de tentoonstelling zien dat Turner met zijn nieuwe blik op de wereld een enorme inspirator en wegbereider was voor veel kunstenaars die na hem kwamen, tot op de dag van vandaag.

Er zijn maar weinig schilders die de kunstgeschiedenis zo hebben beïnvloed als William Turner. Ook dat wordt duidelijk in Enschede en Zwolle. Het Franse impressionisme van Claude Monet of het Nederlandse luminisme van Jan Toorop en Jan Sluïjters, die de pure sensatie van licht probeerden vast te leggen met verf, is zonder Turner ondenkbaar. Giacomo Balla, die de dynamiek van het moderne leven tot onderwerp van zijn kunst maakte, heeft in Turner eveneens een wegbereider gehad. Hetzelfde geldt voor iemand als Richard Long, die het fysiek beleven van een landschap tot kunst maakte, of Piero Manzoni, die oneindigheid uitbeelde met volledig witte schilderijen. Kunstenaars die vandaag de dag bewust aansluiten bij de lijn die door Turner werd uitgezet, zijn Raquel Maulwurf en Eyal Gever.

De tentoonstelling Gevaar en Schoonheid. Turner en de traditie van het sublieme is een samenwerking tussen Rijksmuseum Twente en Museum de Fundatie in Zwolle. In Enschede wordt Turners streven naar esthetische autonomie getoond aan de hand van de elementen Aarde en Lucht. In Zwolle staan de elementen Water en Vuur centraal.

[Katwijk - Katwijk's Museum 071-4013047 / www.katwijkmuseum.nl](http://www.katwijkmuseum.nl)
'Grenzeloos Schilderachtig', Zes Europese kunstenaarsdorpen aan zee; t/m 8 november 2015.

"Als je dat vroeger gekend had, neen man prachtig mooi. (...) wat was dat schil-

derachtig!" Zo beschreef de 19de eeuwse, Haagse School kunstenaar Bernard Blommers een Hollands vissersdorp aan zee.

Blommers was niet de enige die er zo over dacht. Van ver over de grenzen kwamen kunstenaars tussen 1880-1914 naar Nederland om

Jan Frans Verhas, Meisje op het strand van Heyst.

Francis Tattegrain, Vissersscène, Berck-sur-Mer.

het 'pure' leven in vissersdorpen aan de kust zoals Katwijk of Scheveningen te schilderen. De schilders kwamen vaak met nostalgische motieven, op zoek naar de plekken waar de industrialisatie nog niet was doorgedrongen. Het ongerepte kustlandschap, de vissersbevolking in haar streekdracht, de bedrijvigheid op het strand met de visserschuiten en de visafslag: het bood een breed spectrum aan schilderachtige onderwerpen.

Soms waren de kunstenaars in groten getale tegelijk in de dorpen. Sommigen van hen vestigden zich er voor een aantal jaren, anderen kwamen zomers achtereen terug. Ze ontmoetten elkaar tijdens het schilderen op het strand of in de dorpsstraatjes en discussieerden in de logementen waar ze aten of overnachten. De kunstenaarskolonie was een feit.

Maar niet alleen Nederland kende kun-

stenaarskolonies. Ook landen als Frankrijk, Engeland, Denemarken, België, Duitsland hadden hun pittoreske vissersdorpen die dezelfde aantrekkingskracht uitoefenden op kunstenaars van heinde en verre. Ook daar bleken de onderwerpen die werden geschilderd onuitputtelijk.

In de tentoonstelling 'Grenzeloos Schilderachtig' toont het Katwijks Museum een selectie van kunstwerken uit een aantal van deze Europese kunstenaarskolonies aan zee. Door kunstwerken te tonen die zijn ontstaan in Arenshoop, Katwijk, Knokke-Heist, Newlyn en Skagen, krijgt de bezoeker een goede indruk van de overeenkomsten en verschillen van het 19de eeuwse vissersgenre. Verrassend zijn de overeenkomsten, en spannend de verschillen in stijl en benadering per kolonie door de kunstenaars, van grotendeels dezelfde onderwerpen. Aspecten als het lokale licht, de landschappelijke kenmerken, en de verschillende streekdrachten bepalen mede de vorm en inhoud van de kunstwerken. In de tentoonstellingsruimte worden de kunstwerken getoond als onderdeel van een sfeerbeeld van de kolonie en het kunstenaarsleven aldaar.

De tentoonstelling eindigt met een sprong in de tijd. Het laat zien hoe de voormalige, beroemde kunstenaarskolonie Katwijk ook in de huidige tijd nog nationale en internationale kunstenaars jaarlijks te gast heeft. Net als hun voorgangers schilderen ze en plein air op het strand of in het dorp. Wel hebben de vissersschuiten plaats moeten maken voor de catamarans en de vissersbevolking voor gebronsde badgasten.

Laren - Singer Museum
035-5393939 / www.singerlaren.nl
Bergense school, de eerste Hollandse expressionisten; t/m 29 november 2015.

De Bergense school is de eerste expressionistische kunststroming in Nederland. Omstreeks 1910 vestigden de eerste kunstenaars zich in het Noord-Hollandse Bergen. Geïnspireerd op de denkbeelden van de Franse kubistische schilder Henri le Fauconnier (1881-1946) werd afgerekend met het impressionisme. Vanaf 1914 werkten kunstenaars als Piet van Wijngaardt, Arnout Colnot, Charley Toorop, Leo Gestel, Elsa Berg, Mommie Schwarz, Wim Schuhmacher, Jaap Weijand, Piet en Matthieu Wiegman er in een gemeenschappelijke stijl. Ze schilderden portretten, landschappen, stillevens en reïsimpresies in hoekige, krachtig vormen, opgebracht met brede penseelstreken in contrastrijke kleuren. "De Bergense School", zoals de groep al snel genoemd werd, was ultramodern en zeer succesvol.

Leiden - Stedelijk museum de Lakenhal
071-5165360 / www.lakenhal.nl
Hendrik Valk (1897 – 1986), Tussen abstractie en figuratie; t/m 29 november 2015.

De collectie van Museum De Lakenhal is in 2015 opnieuw verrijkt met een grote schenking van het werk van Hendrik Valk. Zijn dochter Else Valk schenkt ruim twintig tekeningen en schilderijen aan het museum.

Het betreffen vooral werken uit de vroege periode van de modernistische schilder, toen hij in Leiden woonde en werkte. De werken benadrukken het belang van de kunstenaar Hendrik Valk binnen het krachtenveld van De Stijl aan het begin van de

20ste eeuw.

Onder de schenking bevinden zich onder meer een vroeg zelfportret (1919) en een 'Triptiek' (1925) met een gestileerde Adam en Eva in het Paradijs. In 1997, het jaar dat haar vader 100 jaar geleden werd geboren, schonk Else Valk al acht pastels en het schilderij 'Zonneweekjes in kreupelbos' uit 1917. Een zelfportret uit 1926 volgde in 2004. Samen met de schilderijen 'Huisje te Wassenaar' (1924) en 'Het Ontbijt' (1921), verkregen met dank aan de vriendenvereniging, kan Museum De Lakenhal daarmee bogen op een aanzienlijke collectie werken van Hendrik Valk.

Hendrik Valk (1897 - 1986) vestigde zich in 1917 in Leiden en kreeg in 1927 zijn eerste solo-expositie in Museum De Lakenhal. Het jaar daarvoor was hij naar Arnhem verhuisd, waar hij tot 1962 als docent aan de kunstacademie zou werken.

Valk was een veelzijdig kunstenaar, werkzaam in een tijd waarin de kunstwereld volop in beweging was. Internationaal verkenden verschillende artistieke stromingen de grens tussen figuratie en abstractie. Hendrik Valk stileerde de werkelijkheid, maar de voorstelling in zijn werk bleef altijd herkenbaar. Hij ging uit van een naturalistische voorstelling, waaruit hij steeds meer details weglief. Nooit heeft hij zich formeel aangesloten bij een bredere beweging, maar zijn oeuvre vertoont raakvlakken met het werk van De Stijl-kunstenaars. Valk werd

Hendrik Valk, Ontwerpen voor kinderprentenboek, 1928.

Hendrik Valk, Triptiek, 1925; Collectie Museum De Lakenhal, Schenking Else Valk, 2015.

door Theo van Doesburg, die deze kunstenaarsbeweging in 1917 oprichtte in Leiden, tevergeefs gevraagd om toe te treden. De eigenzinnige Hendrik Valk wilde niet principieel vasthouden aan abstractie, wat tot uiting komt in de diversiteit van zijn oeuvre.

[Purmerend - Purmerends Museum](#)
0299-472718 / www.purmerendsmuseum.nl
Bloemen, Kennis en Kunst; t/m 13 december 2015.

Omstreeks 1900 kozen veel kunstenaars voor het afbeelden van bloemen. Hiermee symboliseerden zij gevoelens en denkbeelden, maar ook in een groter verband de geest van de tijd. Aan de ene kant leefde het gevoel van maatschappelijk en cultureel verval, aan de andere kant geloofde men in vooruitgang. Dit kon op een nieuwe wijze worden vormgegeven in een beeldtaal waarin de afzonderlijke bloem centraal stond.

Tussen 1895-1904 maakten onder meer de Purmerendse plateelbakkerijen Wed. N.S.A Brantjes & Co, NV Haga, Jb Vet en L. Huisenga sieraardewerk waarop voor een groot deel bloemen als decoratie werden gebruikt.

Er werden zowel inheemse als niet inheemse bloemen afgebeeld. De laatste waren rond 1900 met name in trek door de koloniale expansie van verschillende landen. Hierdoor kwamen decors van bloemen uit niet Euro-

pese landen in de belangstelling te staan.

Hoe de plateelschilders exact te werk zijn gegaan bij de keuze van hun ontwerp blijft gissen. Wel is zeker dat op de tekenopleiding grote nadruk werd gelegd op nauwgezette navolging van de natuur. Dit hield in dat er studies naar de natuur werden gemaakt, maar ook dat voor een deel de kennis en inspiratie uit andere bronnen kwam.

Ongetwijfeld waren op de tekenkamer vele tekeningen, aquarellen en platenboeken met afbeeldingen voorhanden als basis voor een ontwerp op een vaas.

De boeken 'Etude de la Plante' van Maurice Verneuil (1900) en 'La Plante et ses Applications Ornementales' van Eugene Grasset (1896) zijn opgenomen in de expositie. In de boeken zijn prachtige tekeningen te zien die als inspiratiebron werden gebruikt in de kunst. Ook de wetenschap droeg haar steentje bij. De onderwijsplaat voor wetenschappelijke doeleinden beleefde zijn bloeiperiode in de jaren 1870-1920. Er werden honderden series platen in enorme oplagen geproduceerd, voor allerlei vakgebieden. Grootste producent was Duitsland. Deze onderwijsplaten werden in heel Europa verkocht.

Zowel de tekeningen van Verneuil en Grasset als de onderwijsplaten kunnen gebruikt zijn als inspiratiebron bij het ontwerpen van decoraties op aardewerk uit Purmerend (1895-1907). In de tentoonstelling zijn hiervan verschillende mooie voorbeelden opgenomen.

[Rijswijk - Museum Rijswijk](#)
070-3903617 / www.museumrijswijk.nl
Een nieuwe kunst, Fotografie in Rijswijk 1860-1900; 17 oktober 2015 t/m 3 januari 2016.

De opkomst van de fotografie medio 19de eeuw vond al snel grote weerklank.

Henri de Louw (1851-1944),
Het begin van de Herenstraat met herberg Kuys Wisenburgh.

Voor de portretfotografie werd buitengewoon populair. In eerste instantie was het vooral de gegoede stand die een bezoek aan de fotograaf bracht. Zo toog de familie Van Vredenburg op zijn paasbest naar een fotostudio in Den Haag, net als de familie Caan. Maar al snel volgden ook dominee Jungius en andere dorpsgenoten hun voorbeeld.

De fotografen ondertussen, zaten ook niet stil. De ontwikkelingen in hun professe volgden elkaar in razend tempo op. Al snel was er apparatuur die 'meegenomen' kon worden naar buiten. Die was weliswaar zwaar en in gebruik tijdrovend maar stelde de fotograaf in staat een gebouw, een straat of vergezicht vast te leggen.

De Haagse fotograaf Willem Frederik Vinkenbos (1831-1896) werkte voor het eerst in Rijswijk in 1872. Dankzij hem weten we bijvoorbeeld hoe het eerste stadhuis van Rijswijk eruit zag. Maar ook Huis te Hoorn, de Hoornbrug en de Herenstraat. Op zijn foto's zijn maar weinig inwoners van Rijswijk te zien. Voor een goede foto mocht het beeld secondenlang niet bewegen. Met gebouwen is dat geen probleem maar met nieuwsgierige toeschouwers wel. Vermoedelijk dirigeerde Vinkenbos de meeste omstanders zorgvuldig buiten beeld en instrueerde hij diegenen die wel binnen beeld vielen om geduldig stil te staan en niet te bewegen. Een andere fotograaf die veelvuldig actief was in Rijswijk, is Henri de Louw (1851-1944) uit Delft. Hij fotogra-

feerde onder meer de Vliet voor die verbreed werd in 1892-1894 maar hij zette zijn camera ook op tal van andere plaatsen in Rijswijk neer. Naast de genoemde fotografen zijn er nog een tiental met naam bekend die in de laatste decennia van de 19de eeuw in Rijswijk hebben gefotografeerd.

Deze tentoonstelling is de eerste in een kleine reeks tentoonstellingen over fotografie in Rijswijk. Kwamen de fotografen in eerste instantie van buiten, nog voor de eeuwwisseling vestigde zich de eerste professionele fotograaf in het dorp. Bovendien namen ook particulieren de camera ter hand en dat leverde weer geheel andere foto's op. Kortom, de fotografie in Rijswijk biedt voldoende materiaal en onderwerpen om in de komende jaren bij stil te staan.

['s-Hertogenbosch - Noordbrabants museum](#)
073-6877877 / www.noordbrabantsmuseum.nl
Vincent van Gogh - Rondom de pastorie, Vincent uit de doeken; 10 oktober t/m 20 december 2015.

Vincent van Gogh voelde een grote liefde voor het Brabantse land. Hij woonde en werkte er het grootste deel van zijn leven. Het Noordbrabants Museum is de enige plek in Brabant waar men zijn schilderijen kan bekijken. Ter gelegenheid van Van Gogh 2015 worden in Vincent van Gogh - Rondom de pastorie de schilderijen uit de vaste Van Goghpresentatie in een

Vincent van Gogh, De Pastorie in Rijswijk, 1885, particuliere collectie.

aparte tentoonstellingszaal geëxposeerd en uitgebreid met verrassende bruiklenen uit Nederland, Spanje en Mexico. Samen geven ze een beeld van Van Goghs eerste stappen in de kunst.

In Rondon de pastorie wordt aandacht besteed aan Van Goghs ontwikkeling als kunstenaar in Brabant. Een bijzonder zelfportret uit 1886, uit de grote verzameling zelfportretten van het Van Gogh Museum in Amsterdam, laat zien hoe Vincent er in Brabant ongeveer heeft uitgezien. Hij schilderde het een paar maanden na zijn vertrek uit Nuenen.

Opvallend aan Van Goghs werk uit zijn Brabantse periode is dat er in kleurgebruik een sterk verschil is met zijn latere, Franse werk, maar dat de Brabantse thema's in dit Franse werk wel steeds terugkeren.

Gelijktijdig met deze tentoonstelling is in de naastgelegen zalen de tentoonstelling Vincent uit de doeken - hoe Van Gogh beroemd werd te zien. Hier zie je wat er met Van Gogh gebeurde in de 125 jaar na zijn dood en hoe velen door hem geïnspireerd zijn. Van 'gewone' mensen tot modeontwerpers en reclamemakers.

Tentoonstellingen uitgebreid beschreven in eerder verschenen uitgaven van 'Rond 1900'

Alkmaar - Museum Alkmaar

072-5489789 / www.stedelijkmuseumalkmaar.nl

Piet Boendermaker, Mecenas van de Bergense School, t/m 25 oktober 2015.

Den Haag - Panorama Mesdag

070-3106665 / www.panorama-mesdag.com

Mesdags uit de familie; t/m 4 oktober 2015.

Gouda - Museum Gouda

0182-331000 / www.museumgouda.nl

Van Michel tot Israëls; Landschappen, stillevens en figuren; t/m 6 december 2015.

Groningen - Groninger Museum

050-3666555 / www.groningermuseum.nl

H.N.Werkman (1882-1945) Leven & Werk; t/m 1 november 2015.

Leiden - Stedelijk museum de Lakenhal

071-5165360 / www.lakenhal.nl

Collectiepresentatie 1880-1950; t/m medio 2015.

Leerdam - Nationaal Glasmuseum

0345-612714 / www.nationaalglasmuseum.nl

Collectie Highlights; t/m 15 mei 2016 (verlengd).

Nieuw-Buinen - Keramisch Museum Goedewaagen

0599-616090 / www.keramischmuseumgoedewaagen.nl

Hoogtepunten uit de keramiek van Art Nouveau en Art Deco, sieraardewerk, potterie, tegels en tegeltableaus, plasticjes, herzien en aangevuld t/m 23 december 2015.

Tegelkunst rond 1900, bruiklenen uit de collectie Meentwijk, t/m 23 december 2015.

Otterlo - Kröller-Müller Museum

0318-591241 / www.kmm.nl

Van Gogh & Co. Dwars door de collectie; t/m 27 september.

Tilburg - Nederlands Textielmuseum

013-5367475 / www.textielmuseum.nl

Art Nouveau damast; t/m 1 november 2015, zie ook bij evenementen.